

1938 senesinde Astronomiyi alâkadar eden bazı yıl dönümleri

Yazan :

A. Sadi Aytan

Italyan Astronomi, Pio Emmanuelli (Caulum) ismindeki ilmî mecmuanın mart 1938 ayı nüshasında astronomiyi alâkadar eden bazı yıl dönümlerinden bahsetmektedir. Bunlardan bir kaçını naklediyoruz:

1038 — Şarkın astronom, fizisiyen ve riyazilerinden (Elhasan bin Elhüsnü bin Ebu Ali bin Elhaytam) ın vefatı. (965-1038). Optik sahasında orta zamanların en büyük âlimlerinden idi. En mühim eseri olau (İlmi basar) Lâiinceye tercüme edilerek Optica ismile 1572 tarihinde neşrolunmuştur.

[Elhasan bu risalesinde inkisarı ziyadan ve kanunlarından bahsetmekte ve şafak ile fecir hadisesini izah eylemektedir. Şayanı dikkat olan şu meselenin hallini de bildirmektedir. “Muayyen bir mahalden gelen bir şua mukaar kürevî bir aynanın hangi noktasına tesadüf etmelidirki in’ikâsdan sonra malûm diğer bir noktadan geçsin., Dâhi Kepler, Elhasanın bu eserinden çok istifade etmiş ve namını dâima hürmetle yad eylemiştir. Bu şark âliminin, garp ilmi üzerinde çok büyük tesiri olduğu muhakkaktır. Müsteşrik Michel Casiri (1710-1791) Elhasanın astronomiye dair (80) den fazla risalesi olduğunu İspanyadaki meşhur Esküryal kütüphanesinde yaptığı tedkikat neticesinde bildirmiştir. A. S. A.)

1638 — Parisde bir çok ilim adamları muntazam toplanılar yaparak astronomi, matematik ve fizik meseleleri münakaşa etmişlerdir. Riyazi rahip (Mersenne) nin manastırında

ilk ictimâ akdedilmiş ve bunun neticesi olarak Fransa Fen akademisi meydana gelmiştir. Toplantılara iştirak eden âlimler meyanında Paskal, De Kart, Roberval, Gassendi, Ferma'nın isimleri zikr olunanbilir.

1638 — Gregory Jemes in doğumu. (Vefatı 1675). Kendi ismini taşıyan teleskopun sureti imali; (1663) tarihinde intişar eden (Optica promota) adındaki eserinde izah eylemiştir. Bu nevi rasat âleti on sekizinci asırda çok şöhret bulmuştu. Yine 1638 senesinde rahip Mersenne kürevî aynalardan istifade ederek rasat âleti yapılmasını teklif etmiş isede (Dekart) bu teklifi gülünç bulduğundan, (Mersenne) tasavvurundan vaz geçmişti.

1738 — William Herschel in doğumu. (Vefatı 1822). Üranüs seyyaresinin kâşifi ve modern astronominin müessisidir. (800) muzaaf kevkep ve (2400) sehabiyeyi keşfetmiştir. Güneşin Herkül sureti kevkebiyesi istikametinde bir hareketi olduğunu 1783 senesinde bildirmiştir.

1838 — Arthur Auwers in doğumu. (Vefatı 1815). Potsdam rasathanesi müdürü olan bu astronom; (Giel) ile beraber Şemsin ihtilâfı manzarını tayinde ve bilhassa ilk yıldız kataloglarının hazırlanmasında çok büyük hizmetleri sebketmiştir.

1838 — S. W. Burnham in doğumu. (Vefatı 1921). On dokuzuncu asrın meşhur rasatlılarından. Muzaaf kevkepleri tetkik için elli sene çalışmış ve (1340) çift yıldız keşfetmiştir.

1838 — Geo. W. Hill in doğumu. (Vefatı 1914). Bu riyazi ve astronom, Kamer, Müşteri, Zuhâl ve dinamik astronomi hakkındaki tetkikatı ile şöhret bulmuştur.

1838 — Pietro Tachini nin doğumu. (Vefatı 1905). İtalyada Palermo rasathanesinin müdürü olan bu astronom Şemsin

rasadatı ile meşgul olmuş ve bilhassa (30) sene müddetle hemen her gün Güneşin sathını rasad ederek hadabat hakkındaki tetkikatı ilerletmiştir. İtalyan Spektroskopi cemiyetinin müessisidir.

1838 — Beer ve Mädler ismindeki iki astronom Astronomische Nachrichten mecmuasının nisan 1838 nüshasında ilk defa olarak Merihin hartasını neşrettiler.

1838 — Yıldızlar ihtilâfı manzarının çok küçük olmasına binaen rasat âletleri ile tayin edilmeleri mümkün olamayacağı zan ediliyordu.

(Doprat) rasathanesinde meşhur rasıt (Willem Struve), Fraunhofer in imâl ettiği muaddele dürbini ile (α) Lyrae yıldızının ihtilâfı manzarını tayine teşebbüs etti, 1835 den 1838 kadar 96 mesaha neticesinde ihtilâfı manzar için ($0,262 \pm 0,025$) kıymetini elde etmişti. Halihazırda ise: $0,121 \pm 0,004$ dir.

İhtilâfı manzar meselesini 1837 de Bessel tekrar tetkike başlamış ve Fraunhofer in imâl ettiği helyometreyi kullanmıştır. Bessel in intihap ettiği kevkep (61 Cygni) idi.

Ağustos 1837 ilâ teşrinievvel 1838 de yaptığı ilk rasadatı müteakip Besel; âletinde bazı tamirat icrasına lüzum görmüş ve bunu söküp tekrar yerine vazettikten sonra teşrinievvel 1838 den mart 1840 a kadar ihtilâfı manzarı yeniden ölçmüştür. Nihâî neice olarak ($0,348 \pm 0,010$) kıymetini bulmuştur. Halihazırda ise bu ($0,299 \pm 0,003$) dir.

